

अथ यवतिलतण्डुलभागः २

तत्रादौ गायत्रीब्राह्मणम्॥ (विद्वान्न प्रणवं युज्याद्धोममन्त्रेषु सर्वदा।
आशीर्वादेऽभिषेके च जपेऽमुं पूर्वमुच्चेरेत्॥१॥ घृतदधितिलाश्चैव यवशर्करामिश्रिताः।
एतत्पञ्चामृतं प्रोक्तं होमे सर्वार्थसिद्धिदम्॥२॥ अस्य श्रीमहागायत्रीब्राह्मणमन्त्रस्य
प्रजापतेर्भूलोकस्यानुष्टुप् ककुभापृथ्वी ऋषिः, विराट् छन्दः, ब्रह्मा देवता।
प्रणवऋषिः, गायत्री छन्दः, परमाग्निर्वायुर्देवता। व्याहृतीनां
जमदग्निभारद्वाजभृगव ऋषयः, अग्निवायुसूर्या देवताः, सूर्यद्यावाहनपूर्वकं
श्रीमहागायत्रीप्रीत्यर्थं होमे विनियोगः) ॐ कारो यस्य मूलं क्रमपदजठरं
छन्दविस्तीर्णशाखा ऋक्पत्रं सामपुष्पं यजुरुचितफलं स्यादऽथर्वा
प्रतिष्ठा। यज्ञच्छायासुशीतो द्विजगणमधुपैर्गीयते यस्य नित्यं
शक्तिः सन्ध्या त्रिकालं दुरितभयहरः पातु नो वेदवृक्षः॥१॥

सच्छायः स्थिरधर्ममूलवलयः पुण्यालवालान्वितो धीविद्या
करुणाक्षमादिविलसद्विस्तीर्णशाखाश्रितः। सन्तोषोज्ज्वलपल्लवः
शुचियशःपुष्पः सदा सत्फलः सर्वाशापरिपूरको विजयते
श्रीवेदकल्पद्रुमः॥२॥

मूलाधाराद्धुतवहकलामिश्रितं भूर्भुवः
स्वर्ब्रह्मस्थानात्परमगहनात्तत्सवितुर्वरेण्यम्। भर्गो देवः
शशिकलमयी धीमहीत्येकरूपं धियो यो नः पिबतममृतं
चोदयान्नः परंतत्॥३॥

गायत्रीब्राह्मणम्

मुक्ताविद्रुमहेमनीलधवलच्छायैर्मुखैस्त्रीक्षणैर्
युक्तामिन्दुनिबद्धरत्नमुकुटां तत्त्वात्मवर्णात्मिकाम्। गायत्रीं
वरदाभयांकुशकरां शूलं कपालं गुणं शङ्खं चक्रमथारबिन्दयुगलं
हस्तैर्वहन्तीं भजे॥४॥

आयातु वरदा देवी त्र्यक्षरा ब्रह्मवादिनी। गायत्रि च्छन्दसां
मातर्ब्रह्मयोने नमोस्तुते॥ ३॥

(ॐ ओजोसीति गायत्रीमावाह्य देवानामार्षम्)

ॐ अग्नये स्वाहा, ॐ भूः स्वाहा, ॐ भुवः स्वाहा, ॐ स्वः स्वाहा,
ॐ भूर्भुवः स्वः स्वाहा॥

ॐ भूः स्वाहा, भुवः स्वाहा, ॐ स्वः स्वाहा, ॐ महः स्वाहा, ॐ
जनः स्वाहा, ॐ तपः स्वाहा, ॐ सत्यं स्वाहा॥

ॐ अग्नये स्वाहेत्यग्निः सर्वा देवताः सौख्यं करोत्यसौ वा अग्निः
प्रीणाति, ॐ भूः स्वाहेति भूमिं वै उर्वन्तरिक्षमुर्वादींस्तेन
प्रीणाति, ॐ भुवः स्वाहेति भुवनानां पतय इत्यद्भुतं तेन
प्रीणाति, ॐ स्वः स्वाहेति आप एष इमं लोकं जयतु तेन सोमपः
प्रीणाति, ॐ भूर्भुवः स्वः स्वाहेति अग्निं सूर्यं ज्योतिष्मन्तं करोति
यजमानो वृद्ध्यते।

गायत्रीब्राह्मणम्

ॐ भूः स्वाहेति भूमिर्वै द्विपदाश्चैव चतुष्पदस्तेन वृद्ध्यते, ॐ
भुवः स्वाहेति अन्तरिक्षं वै वायुर्देवतास्तेन वायवः प्रीणाति, ॐ
स्वः स्वाहेति वाचो मे प्राणापानौ सम्राट्चक्षुषस्तेन प्रीणाति, ॐ
महः स्वाहेति महामनसां महांल्लोकाञ्जयति होतारं तेन प्रीणाति,
ॐ जनः स्वाहेति जनानां जनयतिर्जन्तूनामिमं लोकं तेन प्रीणाति,
ॐ तपः स्वाहेति तपो वा असावादित्यो द्वादश मासाः
संवत्सरस्तेन प्रीणाति, ॐ सत्यं स्वाहेति सत्यमिति
वरुणश्चन्द्रमसौ नक्षत्राणि सप्तार्णवस्तेन प्रीणाति, अथोत्तरस्मै
सर्वा देवतास्तेन प्रीणाति तेन सख्यं करोति, यजमानो वृद्ध्यते,
सन्तत्यै प्रजावत्या भवति अविच्छिन्नं प्रदीयते य एवं वेद॥ (इति
व्याहृतिब्राह्मणम्)

ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात्
॥३॥

मध्याह्ने वृषवाहना त्रिनयना शुक्लाम्बरालेपना खट्वाङ्गं
त्रिशिखं कपालडमरू दोर्भिर्वहन्ती सदा। शुक्ला शुक्लविभूषणा
नरशिरोमालाभिरावेष्टिता भूयाद्यौवनवत्यसौ त्रिजगतां
सर्वार्तिविद्राविणी। तत्सवितुरिति तदादित्यः सविता प्रसविता
प्रजया पशुषु प्रतितिष्ठति, वरेण्यमित्यग्निर्वै वरिवः कृणोति,
भर्गोति रश्मयः शतं सहस्रमयुतं च प्रतनोति, देवस्य द्योतन परमं

गायत्रीब्राह्मणम्

कामस्य, धीमहीति धीमान्विश्वस्याप्नोति, धियो योन इति अहना रात्रिः सन्ध्यामुपयति, प्रचोदयादिति प्रजापतिर्वा प्रजामुपसृजति, पशुषु प्रतितिष्ठति, तस्माद्गायत्री चतुर्विंशत्यक्षरा भवति, सर्वस्यास्यै सर्वस्यावरूढ्यै न ब्रह्मचारिणं शतं सहस्रमयुतं च प्रजावान्पशुमात्रयिमानायुष्मन्तं करोति, तस्माद्गायत्री आयुरिव परमं कामं गायत्र्याभितिष्ठति, य एवं वेद॥ (इति तत्सवितुर्ब्राह्मणम्)

चतुर्भुजामर्कसहस्रकोटिभां त्रिलोचनां हारकिरीटशोभिताम्।
चतुर्मुखस्याङ्कगतां महोज्ज्वलां वेदेश्वरीं पञ्चमुखीं नमाम्यहम्॥
ओजोऽसि सहोऽसि बलमसि भ्राजोऽसि देवानां धामनामासि
विश्वमसि विश्वायुः सर्वमसि सर्वायुरभिभूः॥ देवाश्च वा असुराश्च
संय्यत्ता आसँस्तान्गायत्र्यन्तरातिष्ठदोजो वै वीर्यमन्नाद्यं परिगृह्य
संवत्सरो वा वैनान्सोऽन्तरातिष्ठच्चतुर्विंशति गायत्र्या अक्षराणि
चतुरविंशति संवत्सरस्यार्धमासास्ते विदुर्यतरान्वा
इयमुपवत्स्यति, त इदं भविष्यति तं व्यह्वयन्तदाभीत्यसुरा
आह्वयन्विश्वकर्मन्निति देवास्मान्यतरांश्च नोपवर्तत, ते देवा
एतद्यजुरपश्यन्नोजोसि सहोसि बलमसि भ्राजोति देवानान्धाम
नामासि विश्वमसि विश्वायुः सर्वमसि सर्वायुरभिभूरिति। स
देवानुपावर्तत, ततो देवा अभवन्परासुरा अभवन्नाग्रेय्यमष्टाकपालं
निर्वपेद्भ्रातृव्यवान्या स्पर्धमानो वा तमासाध्यैतै

गायत्रीब्राह्मणम्

ऋजुरभिमृशेदोजो वै वीर्यं संवत्सर ओज एव वीर्यं
भ्रातृव्यस्यवृङ्क्ते सनिर्वीर्यः पराभवति सैषा गायत्री नामेष्टिरथो
आहुः क्षेत्रस्य संवर्ग इति॥ (इति ओजोसिब्राह्मणम्)

ब्राह्मी हंसरथस्थिता मुखसरोज्योतिश्चतुर्वाङ्मयी मुद्रापुस्तक
कुण्डलाक्षवल्याधारा चतुर्भिर्भुजैः। रक्ता रक्तविभूषणा प्रहसिता
रक्ताम्बरालङ्कृता कौमारी मम जीवितावधि सदा
भूयादघध्वंसिनी॥

अश्वमेधे घोराणामार्षम्॥ ॐ द्रष्ट्रे नम उपद्रष्ट्रे नमोऽनुद्रष्ट्रे नमः
ख्यात्रे नमः उपख्यात्रे नमो नुक्शास्त्रे नमः शृण्वते नमः उपशृण्वते
नमः सते नमोऽसते नमो जाताय नमो जनिष्यमानाय नमो भूताय
नमो भविष्यते नमश्चक्षुषे नमः श्रोत्राय नमो मनसे नमो वाचे
नमो ब्रह्मणे नमः शान्ताय नमस्तपसे नमः। भूतं भव्यं
भविष्यद्वषट्स्वाहा नमः, ऋक्सामयजुर्वषट्स्वाहा नमो, गायत्री
त्रिष्टुब्जगती वषट्स्वाहा नमः, पृथिव्यन्तरिक्षं द्यौर्वषट्स्वाहा
नमोऽन्नं कृषिर्वृष्टिर्वषट्स्वाहा नमः, पिता पुत्रः पौत्रो वषट्स्वाहा
नमः, प्राणो व्यानोऽपानो वषट्स्वाहा नमो भूर्भुवः स्वर्वषट्स्वाहा
नमः॥

द्रष्ट्रे नम उपद्रष्ट्रे नमोऽनुद्रष्ट्रे नम, इत्यग्निर्वै दृष्ट्वा ब्रह्मण उपद्रष्ट्वा
वायुरनुद्रष्ट्वा तेभ्य एव नमस्करोति, ख्यात्रे नम उपख्यात्रे

गायत्रीब्राह्मणम्

नमोऽनुख्यात्रे नम इति, संवत्सरो वै ख्याताऽदित्या उपख्याता
चन्द्रमानुख्याता तेभ्य एव नमस्करोति, शृण्वते नम उपशृण्वते
नम इति, द्यावापृथिवीभ्यामेव नमस्करोति, सते नमोऽसते नम
इति, सदसद्भ्यामेव नमस्करोति, जाताय नमो जनिष्यमाणाय
नम इति, यज्ञायैव दक्षिणायै च नमस्करोति, भूताय नमो
भविष्यते नम इति, ऋक्सामभ्यामेव नमस्करोति, चक्षुषे नमः
श्रोत्राय नम इति, यथा यजुरेकविंशतिकृत्वो नमस्करोति,
पञ्चर्तवो द्वादशमासस्त्रय इमे लोका असावादित्य एकविंश एष
स्वर्गो लोकः स्वर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै सर्वा वा
एतर्ह्येतस्मिन्देवता आशंसन्ती सामभिर्व्याहरिष्यतीत्यग्निः सर्वा
देवता असावादित्योऽग्निर्यदेतैर्नमस्कारैरादित्यमुपतिष्ठते,
सर्वाभिरेवैनं देवताभिः समर्धयत्यश्वं बट्कारं ये ते पन्थानः
सविता पूर्यास इति वितता अन्तरिक्षे तेभिर्नो अद्य पथिभिः
सुगेभिरक्षा चनो अधि च ब्रूहि देव इति स्वर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै
नमोऽग्नये पृथिवीक्षित इत्यग्निनायतनेषु
निदधातीमानेवैनांल्लोकान्गमयति॥ (इति द्रष्टृब्राह्मणम्)

यस्या भूः पाददेशे वसति तदुपरि खं गुदे स्वर्गलोको नाभौ मध्ये
महाख्यो जन उरसी गतः कण्ठगामी तपश्च। सत्यं मूर्ध्निश्चराख्या

गायत्रीब्राह्मणम्

त्रिगुणविरहिता निष्कला सस्वरूपा सा देवी विश्वरूपा वितरतु
विभवं वेदमूला पराख्या॥

यो विश्वचक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतो हस्त उत विश्वतस्पात्।
संबाहुभ्यां धमते संपतत्रैर्द्यावापृथिवी जनयन्देव एकः॥

यो विश्वचक्षुरुत इति, विश्वचक्षुर्वै देवानां भवति, विश्वतोमुख
इति, विश्वमुखां दर्शयति, विश्वतोहस्त इति, विश्वहस्त उत्तमा
भवति, उत विश्वतस्पादिति, विश्वतस्पाद्धार, संबाहुभ्यामिति,
सर्वबाहुर्वै नमते नमस्कुर्याः कुर्वन्ते, संय्यजत्रैरिति सर्वस्य जित्यै,
द्यावापृथिवी इति, द्यावापृथिव्योर्धारयते, जनयन्देव एक इति,
जनमिति जनानां जनपतेर्जन्तूनामात्मा वै सर्वान्ध्यायन्ते देव एको
भवति स देवः सर्वेभ्यो रक्षांसि भवति य एवं वेद॥ (इति यो
विश्वब्राह्मणम्)

प्रातःकाले कुमारी कुमुदकलिकया जप्यमालां जपन्ती मध्याह्ने
प्रौढरूपा विकसितवदना चारुनेत्रा विशाला। सन्ध्यायां वृद्धरूपा
गलितकुचयुगा मुण्डमालां वहन्ती सा देवी दिव्यदेहा
हरिहरनमिता पातु नो ह्यादिमुद्रा॥

ॐ आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चखी जायतामस्मि त्राष्ट्रे राजन्य
इषव्यः शूरो महारथो जायतां दोग्ध्री धेनुर्वोढाऽनड्वानाशुः
सप्तिर्जिष्णूरथेष्ठः पुरन्ध्रियोषा सभेयो युवाऽस्य यजमानस्य वीरो

गायत्रीब्राह्मणम्

जायतां निकामे-निकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फल-वतीर्न ओषधयः
पच्यन्तां योगक्षेमो नः कल्पताम्॥

आब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चस्वी जायतामित्याह, ब्राह्मण एव
ब्रह्मवर्चसं दधाति, तस्मात्पुरा ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी
जायतामऽस्मिन्नाष्ट्रे राजन्यः शूर इषव्योऽतिव्यते महारथो
जायतामिति, राजन्य एव शौर्यं महिमानं दधाति, तस्मात्पुरा
राजन्यः शूर इषव्योऽतिव्यते महारथो जज्ञे, दोग्ध्री धेनुरिति
धेन्वामेव पयो दधाति, तस्मात्पुरा धेनुर्दोग्ध्री जज्ञे,
वोढानुड्वानिति, अनुदुह्येव बलं दधाति, तस्मात्पुरानुड्वान्वोढा
जज्ञे, आशुः सप्तिरिति, अश्व एव बलं दधाति,
तस्मात्पुराऽशुरश्वोऽजायत, पुरन्ध्रयोषेति, योषित्येव ज्योतिरिव
रूपं दधाति तस्माद्रूपिणी ज्योतिः प्रिया भावुका जिष्णू रथेष्टा
इति, राजन्य एव जैत्रं महिमानं दधाति, तस्मात्पुरा राजन्यो
जिष्णुर्जज्ञे, सभेयो युवेति, एष वै सभेयो युवा यः प्रथमवयसि
तस्मात्प्रथम वयसि स्त्रीणां प्रियो युवा पुमान्भावुकः, अस्य
यजमानस्य वीरो जायतामित्याह वै यजमानस्यैव प्रजायां वीर्यं
दधाति, तस्मात्पुरा राजन्यस्य वीरो जज्ञे, निकामे निकामे नः
पर्जन्यो वर्षत्विति, निकामे निकामो वै तत्र पर्जन्यो वर्षति यत्रैतेन
यज्ञेन यजन्ते, फलवतीर्न ओषधयः पच्यन्तामिति, फलवत्यो वै

गायत्रीब्राह्मणम्

तत्रौषधयः पच्यते, यन्नैतेन यज्ञेन यजन्ते, योगक्षेमो नः
कल्पतामिति, योगक्षेमो वै तत्र कल्प्यते, यन्नैतेन यज्ञेन यजन्ते
तस्माद्यन्नैतेन यज्ञेन यजन्ते, क्लृप्तप्रजानां योगक्षेमो भवति य एवं
वेद॥ श्रीमहागायत्र्यै स्वाहा, सावित्र्यै स्वाहा, सरस्वत्यै स्वाहा॥
(अनेन मंत्रहोमेन आत्मनो वाङ्मनः(इत्यादि) श्रीमहागायत्रीदेवीसन्तोषणार्थं
यवतिलतण्डुलहोमेः महागायत्री सावित्री सरस्वती प्रीयतां प्रीताऽस्तु)
॥इत्याब्रह्मन्ब्राह्मणम्॥

॥इति गायत्रीब्राह्मणं सम्पूर्णम्॥

